

Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse (arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise määrus) eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Käesoleva eelnõuga täiendatakse kriminaalmenetluse seadustikku (edaspidi *KrMS*) selliselt, et tagada Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) liikmesriikide vaheline koostöö arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikusel tunnustamisel.

Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid määruse (EL) 2018/1805, mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist (edaspidi *määrus*), vastu 14. novembril 2018. a. Määrus kohaldub alates 19. detsembrist 2020. aastal. Määruse puhul on tegemist otsekohalduva EL-i õigusaktiga, mistõttu ei ole määruse Eesti õigusesse ülevõtmine vajalik. Seetõttu ei anta eelnõu seletuskirjas ka määruses sätestatust ammendavat ülevaadet, vaid käsitletakse eelnõuga tehtavate *KrMS*-i muudatustega seonduvat.

Määrus asendab varasemad EL raamotsused 2003/577/JSK¹ ja 2006/783/JSK² vara arestimise ja konfiskeerimise kohta, mis on üle võetud ka Eesti õigusesse ning sätestatud *KrMS* §-des 508⁹–508³³. *KrMS* kasutab mõisteid *Euroopa arestimistunnistus* ning *Euroopa konfiskeerimistunnistus*. Kuna raamotsustes ette nähtud arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise ja täitmise alused on piiratud, ei ole arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine hetkel piisavalt tagatud ning ei arvestata viimaste arengutega EL tasandil (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL, kus on sätestatud vara arestimise ja konfiskeerimise miinimumnormid). Määrus laiendab vara arestimise ja konfiskeerimise vastastikuse tunnustamiste aluseid ning näeb ette, et liikmesriigid peavad tunnustama ja täitma kõiki teise liikmesriigi poolt edastatud kriminaalasjades läbiviidavate menetluste raames tehtud arestimis- ja konfiskeerimisotsuseid. Kriminaalasjades läbiviidava menetluse puhul on tegemist EL õiguse autonoomse mõistega, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus, ning see hõlmab kõiki arestimis- ja konfiskeerimisotsuseid, mis on tehtud kuriteoga seotud menetlustes (st määrus ei kohaldu tsiviil- ja haldusajades tehtud arestimis- ja konfiskeerimisotsustele). Seega peab Eesti selliseid arestimis- ja konfiskeerimisotsuseid tunnustama ja täitma sõltumata sellest, kas selline arestimine või konfiskeerimine on Eesti õiguses ette nähtud.

Kuna määruse üheks eesmärgiks on võimaldada arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist laiemalt ning kiiremini, ei nähta eelnõus arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikusel tunnustamisel ette keskastutusena Justiitsministeeriumi. Eelduslikult muutub määruse rakendumise tagajärjel arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine kiiremaks, kuna määrus näeb otsuste tunnustamiseks ning täitmiseks ette konkreetsed tähtajad. Arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamiseks, täitmiseks ning edastamiseks pädevad asutused võrreldes kehtiva regulatsiooniga ei muutu. Seadusega nähakse pädeva asutusena ette

¹ Nõukogu raamotsus 2003/577/JSK, 22. juuli 2003, vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus. Nimetatud raamotsusest tulenevad tõendite arestimise sätted asendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2014/41/EL, 3. aprill 2014, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades.

² Nõukogu raamotsus 2006/783/JSK, 6. oktoober 2006, konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta.

Riigiprokuratuuri asemel prokuratuur, mis võimaldab prokuratuurile paindlikumat töökorraldust.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Mare Tannberg (mare.tannberg@just.ee; 620 8237). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee; 620 8270).

1.3. Märkused

Eelnõuga muudetakse kriminaalmenetluse seadustiku redaktsiooni RT I, 20.12.2019, 8. Kuna muudetakse kohtumenetluse seadust, on Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 lg 2 p 14 järgi eelnõu seadusena vastuvõtmiseks vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus.

2. Eelnõu eesmärk

Eelnõu peamine eesmärk on Eesti õigust täpsustada selliselt, et võimalik oleks määruse alusel arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamine, täitmine ja edastamine. Kuna määruse puhul on tegemist otsekohalduva õigusaktiga, ei ole määruse ülevõtmine Eesti õigusesse vajalik ning eelnõuga planeeritavad muudatused on mõeldud määruse kohaldamiseks vajalike rakendusmeetmete ja mõistete täpsustamiseks KrMS-s. Selleks sätestatakse eelnõuga, mis on määruse kohaldamisel Eesti taotlevaks ning täitvaks asutuseks. Määrus asendab KrMS-s sätestatud arestimis- ja konfiskeerimisotsuse esitamise, tunnustamise ja täitmise korra kõigi EL liikmesriikide puhul, välja arvatud Iiri Vabariik ja Taani Kuningriik. Tagamaks arestimis- ja konfiskeerimisotsuste jätkuvat tunnustamist, täitmist ning edastamist Iiri Vabariigi ja Taani Kuningriigi puhul KrMS §-de 508⁹–508³³ alusel, nähakse eelnõuga ette KrMS-i vastavalt täpsustamine.

Kuna eelnõu käsitleb EL-i õiguse rakendamist, ei ole enne eelnõu ja seletuskirja koostamist väljatöötamiskavatsust ega kontseptsiooni koostatud.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu § 1. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu § 1 p 1 – KrMS 19. ptk 8. jao täiendamine jaotisega 1³

KrMS § 489⁵³

Eelnõuga täiendatakse KrMS-i uue jaotisega 1³ arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise kohta. Määrus on otsekohalduv õigusakt, seda ei ole vaja eraldi Eesti õigusesse üle võtta ning seda rakendatakse alates 19.12.2020. a. Uues jaotises sätestatakse määruse rakendamine ning arestimis- ja konfiskeerimisotsuste edastamise, tunnustamise ja täitmise seonduv (eelkõige Eesti pädevad asutused). Kriminaalmenetlusalasest rahvusvahelises koostöös EL liikmesriikide vahel on tegemist esimese otsekohalduva õigusaktiga. Määruse rakendamise säte toob selguse huvides välja, et EL liikmesriikide vaheline arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine toimub määruse kohaselt. Sarnased viited

otsekohalduvatele justiitskoostöö määrustele tsiviilasjades on sätestatud ka tsiviilkohtumenetluse seadustikus.

KrMS § 489⁵⁴

Eelnõuga täpsustatakse määruse artikli 2 punktides 8 ja 9 toodud mõisteid ning sätestatakse, et Eestis on arestimisotsuste edastamiseks (taotlemiseks), tunnustamiseks ja täitmise tagamiseks pädev asutus prokuratuur.

Määruse artikli 2 punkti 9 kohaselt on täitvaks asutuseks asutus, kes on pädev arestimisotsust tunnustama ja tagama selle täitmise kooskõlas määrusega ning riigisiseste menetlusnõuetega, mis kohalduvad vara arestimisel. Eelnõuga sätestatakse, et Eestis on pädev arestimisotsust tunnustama ja selle täitmist tagama prokuratuur. Kehtiva seaduse (KrMS § 508¹) järgi on Eestile esitatud Euroopa arestimistunnistust pädev menetlema Riigiprokuratuur. Eelnõuga sätestatakse täitva asutusena mitte Riigiprokuratuur, vaid laiemalt prokuratuur, andes prokuratuurile võimaluse oma tööd vajaduse korral efektiivsemalt korraldada ning näha ette arestimisotsuste täitmise korraldamise ka ringkonnaprokuröridel. Määrus ei näe ette, et tegemist peaks olema kõrgema astme prokuröriaga, mistõttu võimaldatakse prokuratuurile oma töökorraldusel selles osas suuremat paindlikkust.

Määruse artikli 2 punkti 8 kohaselt on arestimisotsuse puhul taotlevaks asutuseks pädev kohtunik, kohus, prokuratuur või muu asutus riigisisese õiguse kohaselt (sellisel juhul on vajalik arestimisotsuse kinnitamine kohtuniku, kohtu või prokuratuuri poolt). Eelnõuga (§ 489⁵⁴ lg 3) sätestatakse, et Eestis on arestimisotsust pädev koostama ja edastama kohtueelses menetluses prokuratuur ning kohtumenetluses kohus. Ka kehtiva õiguse kohaselt (KrMS § 508¹⁹) on Euroopa arestimistunnistust kohtueelses menetluses pädev tunnustama prokuratuur ning kohtumenetluses kohus. Kui kehtivas õiguses on sätestatud, et prokuratuuri koostatud Euroopa arestimistunnistuse edastab täitvale riigile Riigiprokuratuur, siis eelnõus on sellisest korraldusest loobutud ning lähtutakse põhimõttest, et arestimisotsuse edastab täitvale riigile arestimisotsuse koostanud prokurör. Määruse artikli 4 kohaselt edastatakse arestimisotsus arestimistunnistuse abil. See tähendab, et tegemist ei ole arestimistunnistustega, millele tuleb lisada eraldi arestimisotsus, vaid arestimisotsus esitataksegi määruse lisas 1 toodud tunnistusel. Seega lihtsustatakse määrusega arestimisotsuse koostamise ja edastamise protseduuri võrreldes kehtiva regulatsiooniga, kus KrMS § 508⁹ lg 3 kohaselt tuleb arestimistunnistusele lisada ka pädeva asutuse tehtud vara arestimise otsus.

Määruse artikli 24 punkt 2 näeb liikmesriikidele ette võimaluse arestimis- ja konfiskeerimisotsuse edastamise ja vastuvõtmise haldamiseks määrata ühe või mitu keskasutust vastutama, kui see on liikmesriigi õigussüsteemi ülesehituse tõttu vajalik. Eelnõus ei ole seda vajalikuks peetud järgmistel põhjustel. KrMS § 435 lõike 1 kohaselt on Justiitsministeerium rahvusvahelise kriminaalmenetluselase koostöö keskasutuseks, kui seaduses või Eesti Vabariigile siduvas rahvusvahelises õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Seega ei ole tegemist absoluutse põhimõttega ning seaduses on võimalik sätestada otsesuhtlus õigusasutuste vahel. Kehtiva regulatsiooni kohaselt on ka arestimis- ja konfiskeerimistunnistuse menetlemisel pädevaks asutuseks mitte Justiitsministeerium keskasutusena, vaid Riigiprokuratuur. Raamotsuse 2006/783/JSK Eesti õigusesse ülevõtmisel on selgitatud, et väga oluliseks peetakse nn otsekontakte, mis võimaldavad operatiivsemat tegutsemist võrreldes sellega, kui õigusabitaotlused liiguksid vaid keskasutuste kaudu.³ Soodustamaks õigusasutuste vahelist

³ Kriminaalmenetluse seadustiku jt muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (SE 578), lk 33.

otsesuhtlust ning arestimis- ja konfiskeerimisotsuste kiiremat esitamist ning tunnustamist, lähtutakse eelnõus sarnasest põhimõttest, nagu on kehtivas õiguses.

Eelnõuga nähakse ette, et arestimisotsuse täitmiseks KrMS §-s 142 sätestatud korras on vajalik kohtu luba. Selleks edastab prokuratuur Harju Maakohule arestimisotsuse vara arestimise otsustamiseks. Sarnaselt toimub ka praegu Euroopa arestimistunnistuse alusel vara arestimise otsustamine KrMS §-s 508¹⁶ järgi. Erisusena kehtivast õigusest nähakse eelnõuga selgesõnaliselt seaduses ette, et edasilükkamatutel juhtudel võib prokuratuur otsustada vara arestimise KrMS § 142 lõikes 3 sätestatud korras, st edasilükkamatutel juhtudel võib vara arestida prokuratuuri määruse alusel ning kohut tuleb vara arestimisest teatada ning kohtunik otsustab määrusega loa andmise või sellest keeldumise viivitamata. Kuigi ka kehtiv seadus ei välista võimalust kiireloomulistel juhtudel riigisisese menetlusega sarnaselt vara prokuratuuri määruse alusel arestida, millest kohut teavitatakse, on erinevate tõlgenduste vältimiseks vaja see sõnaselgelt seaduses sätestada.

Oluline on välja tuua, et erisusena kehtivast regulatsioonist nähakse määruses arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks ette konkreetsed tähtajad. See tähendab, et määruses toodud tähtaegadega peavad arvestama nii prokuratuur kui ka kohus vara arestimise või konfiskeerimise üle otsustamisel.

KrMS § 489⁵⁵

Eelnõuga sätestatakse, et Eestis on konfiskeerimisotsuse edastamiseks (taotlemiseks), tunnustamiseks ja täitmiseks pädevad asutused prokuratuur ja kohus. Sätetega täpsustatakse määruse artikli 2 punktides 8 ja 9 toodud taotleja ja täitva asutuse mõisteid. Määruse artikli 14 kohaselt edastatakse konfiskeerimisotsus konfiskeerimistunnistuse abil. See tähendab, et konfiskeerimisotsus esitataksegi määruse lisas 2 toodud tunnistusel.

Määruse artikli 2 punkti 9 kohaselt on täitvaks asutuseks asutus, kes on pädev konfiskeerimisotsust tunnustama ja tagama selle täitmise kooskõlas määrusega ning riigisiseste menetlusnõuetega, mis kohalduvad vara konfiskeerimisele. Eelnõu kohaselt on Eestis konfiskeerimisotsust pädev tunnustama ja selle täitmist tagama prokuratuur. Konfiskeerimisotsuse täitmise otsustab Harju Maakohus oma määrusega. Määruse artikli 2 punktis 9 on selgitatud, et kui vara arestimiseks ja konfiskeerimiseks vajalikuks menetluseks on vajalik selleks kohtu poolt loa andmine, siis on pädevaks asutuseks see asutus, kes on pädev sellist registreerimist ja loa andmist taotlema. Seetõttu on nii arestimise- kui konfiskeerimisotsuse tunnustamiseks ja täitmiseks pädeva asutusena (täitev asutus määruse mõttes) nimetatud prokuratuur, kes peab selleks saama loa kohtult. Prokuratuur täitva asutusena otsustab täitmise lubatavuse, keeldumise aluste esinemise üle ja täitmise edasilükkamise või taotlevale riigile täiendavate andmete nõudmise üle. Kohtus annab otsuse täitmiseks loa või keeldub sellest. Kehtivas seaduses (KrMS § 508²⁶) on tunnustavaks asutuseks Riigiprokuratuur ning konfiskeerimisotsuse täitmise üle otsustavaks asutuseks Harju Maakohus, seega ka kehtiva seaduse kohaselt on pädevaks asutuseks Riigiprokuratuur. Eelnõu muudatuse kohaselt on menetlevaks asutuseks Riigiprokuratuuri asemel paindlikumalt prokuratuur. Kui kehtivas seaduses on KrMS § 508²⁸ lõikes 2 ette nähtud, et Harju Maakohus otsustab vara konfiskeerimise Riigiprokuratuuri taotluse alusel, siis eelnõus on lähtutud sellest, et prokuratuur edastab konfiskeerimisotsuse kohtule täitmise üle otsustamiseks. Piisab sellest, et prokuratuur edastab konfiskeerimisotsuse kohtule tunnustamiseks saatekirjaga, eraldi taotluse koostamine prokuratuuri poolt ei ole vajalik. Määruse artikkel 20 näeb ette, et konfiskeerimisotsuse tunnustamise ja täitmise otsus tuleb teha viivitamata ning hiljemalt 45

päeva jooksul pärast seda, kui täitev asutus (Eesti puhul prokuratuur) on konfiskeerimisotsuse kätte saanud. See tähendab, et määruses sätestatud tähtajaga peab arvestama nii prokuratuur kui ka kohus.

Eelnõuga sätestatakse KrMS § 489⁵⁵ lõikes 3, et kohtueelses menetluses on konfiskeerimisotsust pädev koostama ja edastama prokuratuur ning kohtumenetluses kohus. Muudatus on kooskõlas määruse artikli 2 punktiga 8, mille kohaselt on konfiskeerimisotsuse taotlemiseks pädev kohtunik, kohus või prokurör. Kehtivas õiguses on konfiskeerimistunnistuse koostamiseks ning edastamiseks pädevate asutustena ette nähtud samuti prokuratuur või kohus, kelle menetluses on Euroopa konfiskeerimistunnistuse aluseks olev kuritegu. Selles osas konfiskeerimisotsuste esitamise kord ei muutu.

KrMS § 489⁵⁵ lõikes 2 täpsustatakse konfiskeerimisotsuse täitmise kohtuistungil otsustamise korda. Eelnõuga nähakse sarnaselt kehtiva õigusega (KrMS § 508²⁸ lõiked 4 ja 5) ette, et kohtuistungist võtab osa prokurör, süüdimõistetu kaitsja ning kolmas isik või tema volitatud esindaja. Sarnaselt on KrMS § 508²⁸ lõigetes 4 ja 5 sätestatud Euroopa konfiskeerimistunnistuse alusel vara konfiskeerimise otsustamise kohtuistungist osavõtmise nõuded. Erisusena kehtivast regulatsioonist nähakse eelnõuga sarnaselt riigisisese menetlusega (KrMS § 403⁷ lg 5) ette, et kohtul on teatud juhtudel võimalik konfiskeerimistaotlust lahendada ka kirjalikus menetluses. Selline täpsustus on vajalik konfiskeerimisotsuste võimalikult kiireks menetlemiseks ning määrusega ettenähtud tähtaegadest kinnipidamiseks. Konfiskeerimise üle otsustamine kirjalikus menetluses ei kahjusta süüdistatava ning kolmanda isiku õigusi, kuna selleks on vaja isiku nõusolekut.

Eelnõu § 1 p 2 – KrMS § 508⁹ muutmine

Eelnõuga täiendatakse KrMS § 508⁹ lõiget 4, sätestamaks, et KrMS 19. ptk 8. jao 4. jaotist kohaldatakse vara arestimise korral üksnes Taani Kuningriigi ja Iiri Vabariigiga kriminaalasjades tehtavale koostööle. Varem on Euroopa uurimismääruse direktiivi ülevõtmisel KrMS § 508⁹ täiendatud lõikega 4, sätestamaks erandi jaotises toodud tõendite hoiulevõtmise sätete kohaldamise kohta Iiri Vabariigi ja Taani Kuningriigi puhul. Määrus asendab KrMS-s sätestatud EL liikmesriikide vahelise vara arestimise otsuse esitamise, tunnustamise ja täitmise korra kõigi liikmesriikide jaoks, välja arvatud Iiri Vabariigi ja Taani Kuningriigi puhul, kelle jaoks ei ole määrus siduv. Kuna vara arestimise sätted peavad koostööks Iiri Vabariigi ja Taani Kuningriigiga jääma kehtima, ei ole KrMS 19. ptk 8. jao 4. jaotise kehtetuks tunnustamine võimalik. Seaduses peab olema sõnaselgelt reguleeritud, et vastav jaotis jääb kehtima üksnes koostöö tegemiseks nimetatud kahe liikmesriigiga.

Eelnõu § 1 – KrMS § 508²¹ muutmine

Eelnõuga täiendatakse KrMS § 508²¹ lõikega 2, sätestamaks, et KrMS 19. ptk 8. jao 5. jaotist kohaldatakse konfiskeerimisotsuse korral üksnes Taani Kuningriigi ja Iiri Vabariigiga tehtavale koostööle. Kuna määrus ei asenda KrMS-i vastava jaotise konfiskeerimise tunnustamise, täitmise ja edastamise sätteid Taani Kuningriigi ja Iiri Vabariigi jaoks, on vaja seaduses näha ette, et vastav jaotis jääb nimetatud liikmesriikidega koostöö tegemiseks kehtima.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga täiendatakse kriminaalmenetluse seadustiku regulatsiooni selleks, et tagada EL määruse kohaldamist.

6. Seaduse mõjud

Eelnõuga planeeritav regulatsioon ei too kaasa põhimõttelisi muudatusi asutuste töökorralduses, kuna arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamine, täitmine ja edastamine hakkab ka edaspidi toimuma praegu KrMS-s sätestatud korraga sarnaselt. Kuna määrus näeb ette konkreetsed tunnustamise ja täitmise tähtajad, muudab see eelduslikult rahvusvahelist koostööd kriminaalasjades arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise ja täitmise puhul kiiremaks ning seeläbi efektiivsemaks. Kui taotleva riigi seisukohast on see tervitatav, siis tuleb arvestada, et kui Eesti on täitvaks riigiks, siis määruses sätestatud võrdlemisi lühikestest tähtaegadest kinni pidamine suurendab tõenäoliselt prokuratuuri ning kohtute töökoormust.

Kavandatav muudatus

Eelnõuga kaasnev peamine muudatus võrreldes kehtiva arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise, täitmise ja edastamisega seisneb selles, et täitva ja taotleva asutusena on nimetatud Riigiprokuratuuri asemel prokuratuuri laiemalt ning arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamisel ja täitmisel ei ole arestimis- ja konfiskeerimisotsuse edastamisel kohtule täitmise otsustamiseks vaja prokuratuuri eraldi taotlust. Konfiskeerimisotsuste kohtus menetlemise korda täpsustatakse ning sätestatakse kirjaliku menetluse võimalus. Oluliseks muudatuseks võrreldes kehtiva arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamisega on määruses kehtestatud konkreetsed tähtajad arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamiseks ning täitmiseks.

Sihtrühm

Eelnõu muudatuste sihtgrupiks on eelkõige prokuratuur, uurimisasutused ning kohtud, samuti tulutoova kuriteo ohvriks langenud elanikud. Muudatuste mõju on piiratud mõjuga riigi julgeolekule ja välissuhetele ning riigiasutuste töö korraldusele, mistõttu on alljärgnevalt analüüsitud muudatuste mõju eelnimetatule. 2018. a esitati Eestile täitmiseks 8 arestimistunnistust ning 2019. a esitati Eestile täitmiseks 5 arestimistunnistust. 2018. a esitas prokuratuur välisriikidele ühe arestimistunnistuse ning 2019. a 6 arestimistunnistust. 2018. a esitati Eestile täitmiseks kaks konfiskeerimistunnistust ning 2019. a esitati Eestile täitmiseks 6 konfiskeerimistunnistust.

6.1. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Eelnõuga tehtavad muudatused ning määruse rakendumine mõjutab riigi sisejulgeolekut positiivselt. Kuritegelikul teel saadud vara konfiskeerimine jätab kurjategijad kriminaaltulust ilma ning takistab vara kasutamist uute kuritegude toimepanemiseks. Määruse kohaldamine peaks muutma piiriülest vara arestimist ja konfiskeerimist kiiremaks ning tulemuslikumaks, eesmärgiga vähendada kuritegevust. Kuriteo ohvriks langenud elanike jaoks võib võrreldes kehtiva arestimis- ja konfiskeerimisotsuste koostöö regulatsiooniga näiteks tuua selle, et määruses on ette nähtud mitmed kannatanute õigusi tagavad sätted (nt seatakse vara tagastamisel kannatanu huvid riigi huvidest ühemõtteliselt ettepoole). Mõju ulatus ja sagedus on väiksed, kuna piiriülene arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine on

ka kehtiva seaduse kohaselt võimalik, määrus ja eelnõuga tehtavad muudatused ei muuda kehtivat korda märkimisväärselt ning tulutoova kuriteo ohvriks langevate riigi elanike arv ei ole suur.

Määruse kohaldamine ning selleks tehtavad muudatused omavad riigi välissuhetele positiivset mõju, kuna arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise korra täpsustamine ning tagamine suurendab ning kiirendab EL riikide vahelist vastastikust usaldust ning kriminaalmenetluselast koostööd. Kuna arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine toimub juba praegu ning määrus ei muuda olemasolevat korda olulisel määral, võib mõju ulatust lugeda väikseks.

6.2. Mõju riigiasutuste töökorraldusele

Eelnõuga tehtavad muudatused ning määruse jõustumine mõjutavad teatud määral arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise, täitmise ja taotlemisega seotud menetlejate töökorraldust. Kuna määruses sätestatud vastastikuse koostöö põhimõtted sarnanevad paljuski praegu KrMS-s reguleeritud arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise, täitmise ja taotlemisega, ei too eelnõuga planeeritavad muudatused kohtute, prokuratuuri ja politsei jaoks kaasa suuri muudatusi nende igapäevases töökorralduses. Ühe erinevusena nähakse eelnõus ette, et arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamise ning taotlemise eest vastutab prokuratuur laiemalt, mitte ainult Riigiprokuratuur, nagu on sätestatud kehtivas regulatsioonis.

Praeguseni on Eestile ja Eesti poolt teistele liikmesriikidele esitatud täitmise taotlusi olnud vähe ning nendega on tegelenud üksikud prokurörid, kohtunikud ning uurimisasutuste ametnikud. Töökoormuse teatavat kasvu võib eeldada, kuna erinevalt praegusest regulatsioonist nähakse määruses tunnustamiseks ja täitmiseks ette kindlad tähtajad. Kuigi ühelt poolt tähendab see seda, et tunnustamine ja täitmine peab toimuma kiiresti ning kindla ajaraami sees, siis teiselt poolt tagavad määruses sätestatud konkreetsed tähtajad, et ka Eesti esitatud arestimis- ja konfiskeerimisotsuseid tunnustatakse ja täidetakse teiste liikmesriikide poolt kiiremini. Töökoormuse kasvu suurendab tõenäoliselt ka asjaolu, et määrus kohaldub kõigile kriminaalmenetluses läbiviidavate menetluste raames tehtud arestimis- ja konfiskeerimisotsustele. Kehtiva seaduse kohaselt tunnustab ja täidab Eesti vaid konfiskeerimisotsuseid, mille aluseks olev tegu on Eesti õiguse kohaselt kuritegu ning mille puhul Eesti õiguse kohaselt on konfiskeerimise kohaldamine lubatud. Seetõttu võib Eestile esitatavate konfiskeerimisotsuste hulk suureneda, mis tõstab täitvate asutuste töökoormust, kuid eelduslikult ei saa siin rääkida töökoormuse olulisest kasvust. Tõenäoliselt Eestile esitatud õigusabitaotluste arv ei kasva oluliselt, vaid Eestil on võrreldes kehtiva regulatsiooniga võimalik vähesematel juhtudel arestimis- ja konfiskeerimisotsuste tunnustamisest ja täitmisest keelduda.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Arestimis- ja konfiskeerimisotsuse tunnustamise ja täitmisega seonduvaid kulusid ei ole võimalik kindla summana välja tuua. Eestile esitatud arestimis- või konfiskeerimisotsuse tunnustamise ja täitmisega ning taotlemisega kaasnevad kulud on määruse artikli 31 kohaselt üldjuhul Eesti kanda. Samal põhimõttel toimub kulude jagunemine ka praeguses kriminaalmenetlusalases koostöös arestimis- ja konfiskeerimistunnistuse täitmise ja taotlemise puhul ning üldised põhimõtted rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö kulude jagunemise kohta on sätestatud KrMS §-s 437. Positiivse muudatusena võib välja tuua selle, et

määruses on täitva ja taotleva riigi vahel kulude jagamisega seonduvat täpsustatud. Kuigi üldjuhul ei saa liikmesriik arestimis- või konfiskeerimisotsuse tunnustamise ja täitmise kulude hüvitamist taotlevalt riigilt nõuda, annab määrus riikidele teatud paindlikkuse olukordadeks, kui arestimis- või konfiskeerimisotsuse täitmisega kaasneksid suured või erandlikud kulud. Määruse artikli 31 lõikes 2 on sätestatud erand kulude jagunemise üldpõhimõttest. Erandi kohaselt võib, kui selgub suurte või erandlike kulude kaasnemine, nt Eesti täitev asutus esitada taotlevale asutusele ettepaneku kulude jagamiseks. Ühe näitena võiks olla tegemist olukorraga, kus vara on olnud arestitud pikka aega. Määruses ei ole toodud konkreetset loetelu, mis juhtudel saab rääkida suurtest või erandlikest kuludest, ning riikidel on sellisel juhul omavahel konsulteerimise kohustus, millesse võib kaasata Eurojusti. Arestimis- ja konfiskeerimisotsusega Eestile kaasnevaid kulusid tasakaalustab asjaolu, et ka teised liikmesriigid tunnustavad ja täidavad Eesti arestimis- ja konfiskeerimisotsuste taotlusi.

Riigi tuludega seoses saab välja tuua järgmist. Kui ei esine alust konfiskeeritud vara tagastamise või hüvitamise kohta või kui riigid ei ole teisiti kokku leppinud, siis konfiskeerimisotsuse alusel konfiskeeritud vara, mis on 10 000 eurot või väiksem, jääb Eestile kui täitvale riigile, ning 10 000 eurost suuremast summast 50% kantakse taotlevale riigile ning 50% jääb Eestile kui täitvale riigile. Sellisel juhul kantakse vara riigieelarve tuludesse (sarnasel põhimõttel toimub konfiskeeritud vara jaotamine ka praegu).

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmise korral ei ole rakendusaktide kehtestamine vajalik.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub eelnõu kohaselt 2020. aasta 19. detsembril, mis on arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise määruse kohaldamise kuupäev.

10. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Siseministeeriumile, Välisministeeriumile ja Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Riigiprokuratuurile, Riigikohtule, Õiguskantsleri kantseleile, Tallinna Ringkonnakohtule, Tartu Ringkonnakohtule, Harju Maakohtule, Tartu Maakohtule, Pärnu Maakohtule, Viru Maakohtule, Eesti Advokatuurile, Õiguskantsleri kantseleile ning Registrite ja Infosüsteemide Keskusele.